

Entre la mobilitat i la migració acadèmica. Una via d'arribada i arrelament a la ciutat de Barcelona.

Treball Final de Grau
Grau en Antropologia Social i Cultural
Universitat de Barcelona
Merixell Garcia Vidal
NIUB 11299094

Curs 2014 -2015
Tutor: Gonçal Sanz

Resum: Essent la migració acadèmica i estudiantil el tema central d'aquest treball, s'entén que apareix com a patró emergent en un context d'increment i diversificació de les mobilitats humanes.

Per tal d'abordar el fenomen, s'ha començat preguntant *quines son i com es dibuixen les trajectòries i les estratègies d'aquells joves que decideixen realitzar uns estudis superiors a l'estranger i, doncs, que es pot dir que migren per motius acadèmics.*

A parit d'aquí, tenint en compte que ens trobem a Barcelona, no només ens hem acostat a les associacions, els serveis i les comunitats virtuals que han sorgit de la necessitat d'assessorament; també s'ha procurat recollir algunes trajectòries individuals de joves que s'han establert a la ciutat per a realitzar estudis de grau o de màster. Doncs, tant s'ha recorregut a l'observació enfocada, com a l'entrevista temàtica i a l'entrevista en profunditat. Una entrevista en profunditat guiada pel Mètode Biogràfic i l'Enfocament de la Transició.

Conceptes clau: migració acadèmica i estudiantil, mobilitat, estudiants internacionals, capital de mobilitat, competències interculturals.

ÍNDEX:

I. Introducció (p. 3)

II. Marc Teòric: La migració acadèmica i estudiantil en el marc de l'estudi de les migracions contemporànies (p. 4)

III. Qüestions Metodològiques (p. 9)

IV. Xarxes, associacions i serveis d'acompanyament, assessorament, orientació i recolzament (p. 10)

V. Tres trajectòries a mode d'exemple (p. 21)

VI. Reflexions finals (p. 28)

VII. Bibliografia citada (p. 29)

Annex I: Quadre-Resum del marc legal (p. 32)

Annex II: La resta de trajectòries recollides (p. 35)

I. Introducció

És habitual començar a parlar sobre migracions senyalant la necessitat de desmitificar la mobilitat geogràfica de les persones com a fenomen singular dels nostres temps. I és que és fàcil confondre's quan es pensa en la contínua sofisticació dels mitjans de comunicació i de transport, així com en la creixent internacionalització del capital, la producció, el consum i el treball que avui dia forcen una mobilitat sense precedents.

No és cert que les migracions siguin més pròpies dels nostres temps que de qualsevol altre període de la Història de la Humanitat, però els canvis i les transformacions que caracteritzen l'actualitat incideixen tant en l'increment de les mobilitats, com en la diversificació de les raons, els models i les característiques d'aquests desplaçaments. Desplaçaments que avui dia es troben subjugats a un fenomen d'aparició més recent, el transnacionalisme; el qual imposa nous reptes a l'estudi de les migracions fent-lo més captivador que mai. Però és més, tal i com apunten S. D. Aupetit i E. Gérard (2009), la percepció de la migració també canvia i tendeix a desvincular-se de la idea d'exili com a sinònim per a ser entesa en termes de balanç entre riscos i oportunitats.

És precisament en aquest macrocontext en el que es situaria l'objecte d'aquest estudi. Doncs, revisant informació sobre migració acadèmica, es confirma la idea que aquesta tracta d'un model emergent de mobilitat geogràfica directament relacionat amb la internacionalització del mercat de treball i, en conseqüència, de l'educació superior universitària.

D'aquesta manera, des de l'antropologia ens podríem preguntar el següent: qui són aquells que opten per estudiar a l'estranger?, quins són els factors i les condicions que els empenyen a migrar per motius principalment acadèmics?, si hi ha factors i condicions que podem identificar com a comuns?, com afecta aquesta experiència en la construcció de la seva identitat?, també ens podríem plantejar fins a quin punt s'escau considerar a aquesta creixent minoria com una nova elit, o si estudiar a l'estranger acaba esdevenint una marca de distinció.

Així mateix, partint del interès per les mobilitats humanes, el que es proposa és aproximar-se a la realitat d'alguns estudiants internacionals establerts a la ciutat de Barcelona per tal d'estudiar i analitzar la *migració acadèmica* i *estudiantil* com a patró emergent de migració qualificada des d'una perspectiva antropològica. Preguntant-nos, doncs, *quines són i com es dibuixen tant les trajectòries com les estratègies d'aquells joves*

que decideixen realitzar uns estudis superiors a l'estranger i, doncs, que es pot dir que migren per motius acadèmics.

II. Marc Teòric: La migració acadèmica i estudiantil en el marc de l'estudi de les migracions contemporànies

Son quatre els àmbits del marc teòric d'aquest treball: un primer es correspon amb l'antropologia i sociologia de les edats i la joventut¹; el segon el conformen tot un seguit d'estudis i treballs sobre la condició d'estudiant universitari i les condicions de vida dels estudiants; el tercer concerneix tant l'estudi i l'anàlisi de les migracions en general, com el de la migració acadèmica en particular; l'últim té a veure amb el debat sobre la internacionalització de l'educació superior universitària.

Tenint en compte que els protagonistes aquí son joves estudiants universitaris de grau i de màster és inevitable la referència a l'obra de mitjans dels anys seixanta que Bourdieu i Passeron van publicar a amb el títol de "Les Héritiers. Les étudiants et la culture". Analitzant en què consisteix la *condició d'estudiant* [universitari], tracta la relació entre els capitals econòmic, social i cultural dels estudiants universitaris francesos de la època -heretat de les seves famílies- i les seves perspectives d'èxit social i educatiu.

Respecte la *condició d'estudiant* ens diuen que, tenint en compte la desigualtat social que caracteritza l'educació superior i la relativa diversitat de perfils de la població universitària, la única circumstància compartida, l'únic factor que podem considerar essencial d'aquesta condició, es correspon amb el fet d'estar cursant uns estudis superiors. En el millor dels casos, ser estudiant el que implica és forjar-se com a *creador de cultura*, mentre que per a la majoria consisteix en crear-se "*com usuari o transmissor expert d'una cultura creada per altres*" (Bourdieu i Passeron; 2009: 84); ser estudiant és "*forjar-se com a algú capaç de produir*" (Íbid.).

En un intent d'aprofundir i/o delimitar una mica més en què consisteix ser estudiant universitari, senyalen que té a veure amb la importància que adquireix el temps d'oci vers el temps de treball. Si bé en la vida adulta adquireixen importàncies oposades, quan s'és estudiant la frontera entre oci i treball és molt més difusa.

En tot cas, però, la principal tesi de l'obra és que cal tenir en compte que, en la

1 Veure apartat III sobre Qüestions Metodològiques.

definició de la condició d'estudiant, els determinismes i les desigualtats socio-culturals pròpies de la meritocràcia hi juguen un paper fonamental.

Per altra banda, en propostes com la de François Dubet, sense obviar ni la diversitat, ni la complexitat senyalades per Bourdieu i Passeron - seguint també la seva tradició-, podem trobar temptatives de tipologització de perfils d'estudiants. En aquest cas, en relació al mode de subsistència, per exemple. Així doncs, segons Dubet, son tres els principals perfils d'estudiant universitari:

- estudiants a càrrec de la seva família;
- *“estudiant que se caracteritza per la cerca de guanys suplementaris indispensables per a un mode de vida i de diversió concrets”*. (Dubet, F.; 1994: 89);
- estudiant independent.

Val a dir, però, que treballs com els fins ara destacats no han servit només de referent per a la conceptualització de la unitat d'anàlisi. Quelcom important a subratllar és també la reiterada referència a la mobilitat geogràfica que marca l'estil de vida de molts estudiants universitaris. Prou com per a que -sense que esdevingui tema central de la sociologia de la condició d'estudiant universitari- sempre acabi essent mencionada en un moment o altre. En concret, per a distingir entre estudiants migrants i estudiants sedentaris.

Tal mobilitat, per exemple, trobem que és entesa com a *estratègia formativa* per a l'ampliació del capital educatiu, de les competències i l'experiència vital; és a dir, *“com a instrument de millorament acadèmic i personal”* (Ariño (dir.); 2008: 221). Així és com s'expressa a “El oficio de estudiar en la Universidad” afegint el següent: *“En el imaginario futurible de los estudiantes universitarios encaja perfectamente la movilidad geográfica, siendo aceptada e interiorizada como uno de los requisitos de la flexibilidad laboral que impone el mercado de trabajo actual”* (íbid.)². Doncs, en trobar que aquest tipus d'afirmacions apareixen reiteradament quan la condició d'estudiant és tractada des de la sociologia, es confirma la importància de considerar la mobilitat geogràfica dels estudiants, no només com a tema secundari, sinó també com a tema principal.

Tanmateix, els treballs que han resultat més rellevants son precisament aquells que fan referència directa a la mobilitat i la migració estudiantil. En primer lloc, un dels més importants a destacar en aquest mateix sentit es correspon amb el d'Eva María Gonzalez Barea en torn els procés migratori dels estudiants d'origen marroquí³ de la Universitat de

2 Val a dir, però, que en aquest àmbit d'estudi no es fa tanta referència a la mobilitat geogràfica internacional, sinó a una mobilitat interregional en la que no es traspassen les fronteres estatals.

3 Joves d'origen marroquí establerts a la ciutat de Granada, no tant per motius familiars o econòmics, sinó per motius pròpiament acadèmics.

Granada. Conjunt de joves que, segons s'indica, representa el 60% del total de matrícules d'estudiants estrangers de la UGR. Doncs, la importància atribuïda a aquesta aportació concretament recau en el missatge de la seva tesi amb la qual s'afirma que, a pesar les particularitats dels *processos migratoris estudiantils*, en quant a implicacions i conseqüències, reuneixen les principals característiques de qualsevol fenomen migratori. Per tant, a pesar les seves particularitats i encara que com a nou tipus de procés migratori, cal que sigui estudiat dins el "*fenomen global de les migracions contemporànies*" (González Barea; 2008:1 i 2).

A grans trets, la discussió plantejada també senyala l'existència d'investigacions que discrepen a l'hora de considerar migrants a aquells joves que, en proposar-se iniciar uns estudis universitaris, opten per marxar del seu poble o ciutat i realitzar-los en una universitat situada a l'estranger. En altres paraules, en un indret ben diferent d'aquell en el que es trobaria la universitat més propera al seu nucli familiar d'origen on podrien cursar l'ensenyament escollit. No obstant això, obres, com la seva o les de Mª Cristina Blanco i Catherine Wihtol de Wenden, dedicades a un estudi més general de les migracions, mostren que cada cop és més estesa la perspectiva des de la que l'estudi de la migració acadèmica i estudiantil es contempla com a part integrant de l'estudi de les migracions contemporànies.

És igualment necessari destacar l'obra d'Elisabeth Murphy-Lajeune. Inspirant-se en la sociologia de l'estranger i apostant per l'anàlisi qualitatiu, el mètode biogràfic i l'entrevista en profunditat com a tècnica, s'endinsa en l'anàlisi de les trajectòries vitals, familiars i acadèmiques de 15 estudiants Erasmus que van residir a Dublin -entre els cursos 1994-1995 i 1995-1996-; de 15 estudiants irlandesos i francesos de traducció que van participar d'un intercanvi -entre els cursos 1993-1994 i 1994-1995-; i de 20 estudiants d'un programa d'intercanvi acadèmic -de l'any 1993- entre diferents universitats de Dublin, Oxford i París. Esdevé una interessant contribució a la conceptualització de les condicions d'estranger, d'estudiant i d'estudiant internacional -i no només de la migració estudiantil com a fenomen- i, a més a més, proposa un nou concepte: el de *Mobility Capital*. Concepte que destaca com un dels més específics i innovadors essent definit de la següent manera: "*it's a subcomponent of human capital, enabling individuals to enhance their skills because of the richness of the international experience gained by living abroad*" (Murphy-Lejeune, Elisabeth; 2002:51). Inclou la història familiar, la història personal, experiències prèvies, les competències lingüístiques i, inclús, el caràcter personal (Murphy-Lejeune, Elisabeth; 2002:52). Per tant, esdevé clau en l'anàlisi dels factors que intervenen en la decisió de

marxar a estudiar a l'estranger.

A partir d'aquí, Michael Byram, David Cairns, Fred Dervin, Allan Findlay, Russell King i Enric Ruiz-Gelices, d'entre d'altres, han seguit treballant la temàtica en aquesta línia. Byram, Cairns i Dervin, per exemple, sobretot treballen en relació a qüestions més identitàries encunyant altres conceptes clau com el de 'competències interculturals'. Concepte amb el qual no només es fa referència a la capacitat per comunicar-te i desenvolupar-te en un context cultural diferent al propi; tant inclou el fer-ho amb efectivitat com amb adequació, respecte i tolerància.

Per altra banda, malgrat basar-se únicament en fonts documentals i estadístiques, l'informe del Punto de Contacto Nacional de la Red Europea de Migración -publicat l'any 2012- sobre la presència d'estudiants internacionals de tercers països en el sistema d'ensenyança universitari espanyol, també esdevé important a destacar com a referencial. Aquest cop per a l'elaboració d'un marc legislatiu; i també per a reunir tot un seguit de dades estadístiques de gran utilitat a l'hora de plasmar la magnitud del fenomen. Caldria considerar-lo amb prudència, però. I es que que en nombroses ocasions s'entreveu cert afany de control de la immigració il·legal que es podria donar a través la via acadèmica desplaçant els propòsits de comprensió del fenomen en un segon pla. De fet, a la mateixa introducció de l'estudi s'expressa clarament que l'objectiu general és *“proporcionar una visió de conjunt de les polítiques d'immigració que s'implementen en els Estats membres respecte els estudiants internacionals, amb vistes d'ajudar als responsables polítics i als professionals involucrats per assolir un equilibri entre la activa atracció d'estudiants internacionals a la UE per estudiar i la prevenció de l'ús indegut de la <<via estudiantil>> com a ruta d'immigració cap a la UE”* (PCN de la REM; 2012: 9).

Pel que fa a la literatura revisada entorn el debat de la internacionalització de l'educació superior universitària val la pena destacar tant l'aportació d'Eduardo Rémedi en el marc del Seminari Internacional sobre “Fuga de cervells, mobilitat acadèmica i xarxes científiques”⁴; com la de N. V. Varghese quan parla sobre la “Globalització de l'educació superior universitària i la mobilitat transfronterera d'estudiants”, també amb el suport de la UNSECO.

Eduardo Rémedi, tot i que parla més en termes de 'fuga de cervells', afirma que la fuga, la mobilitat acadèmica i les xarxes científiques són tòpics estretament relacionats i, a més a més, recull que són quatre les hipòtesis més importants entorn la mobilitat transfronterera d'estudiant, acadèmics i intel·lectuals. Alhora insisteix en que cada cop és

4 Celebrat l'any 2009 a la ciutat de Mèxic.

més qüestionada l'adequació de tractar tals mobilitats en termes de 'fuga'. Les hipòtesis recollides són les següents:

- Hipòtesi de la 'Fuga' la qual presta especial atenció a les pèrdues dels països exportadors de capital humà qualificat; tot considerant que sempre son majors que els guanys.
- Hipòtesi en acord amb la Teoria del 'Push and Pull' des de la que s'entén que tals mobilitats son determinades entre les forces d'atracció i repèl que es donen en els països d'origen i en els de destí.
- Hipòtesis des de la que es concep que els més qualificats migren tant come els més pobres amb la diferència que ho fan en millors condicions i per raons oposades; aprofitant, a més, els avantatges que els ofereix la seva formació.
- Hipòtesi que contempla que tots els països del Món pateixen fuga de cervells cap a regions de major poder i desenvolupament econòmic; encara hi ha països que són *“netament proveïdors mentre que d'altres són clarament receptors”* (Rémedi, E. a Aupetit, S. D. i Gérard, E.; 2009: 93).

Finalment, de la proposta de N. V. Varghese és interessant recuperar els factors que senyala que condicionen el flux d'estudiants en l'actual sistema universitari transfronterer.

En són vuit:

- El cost de la matrícula en cada país.
- Les possibles afinitats amb la ideologia dominant del país d'acollida.
- Les competències lingüístiques.
- El prestigi internacional de les institucions educatives del país d'acollida.
- Aprenentatges, tant per al domini de llengües estrangeres, com per a desenvolupar-se en contextos culturals diferents al propi.
- El possible increment d'oportunitats laborals que es poden presentar, tan al país d'origen com en el d'acollida o en altres indrets del món, per haver rebut formació a l'estranger.
- Les posterior aportacions en el país d'origen.
- El balanç entre les facilitats i les dificultats a l'hora d'aconseguir el visat necessari per accedir en un país o altre.

III. Qüestions Metodològiques

Per tal de concretar l'objecte d'estudi s'ha optat per preguntar sobre les trajectòries i les estratègies d'aquells joves que realitzen estudis superiors a l'estranger. D'aquesta manera, l'aproximació a l'experiència d'aquests joves, s'entén que permet entreveure exemples dels nous modes de concebre la migració en termes de balanç entre riscos i oportunitats i no tant com a exili (S. D. Aupetit i E. Gérard; 2009).

Conseqüentment, per tal de precisar la unitat d'anàlisi, s'ha considerat que el més convenient seria centrar-se en *joves estudiants internacionals que s'han establert temporalment a la ciutat de Barcelona per tal de realitzar uns estudis superiors de grau o de màster*. Per les dificultats que es podien preveure a l'hora de contactar-hi i d'accedir a la seva quotidianitat en el destí, s'ha descartat incloure casos tant d'estudiants d'intercanvi que venen a Barcelona per uns mesos⁵, com d'espanyols que estudien a l'estranger. Tampoc s'han considerat casos d'estudiants de doctorat pensant que una condició intrínseca d'aquests estudis és la mobilitat internacional.

A partir d'aquí, el treball de camp realitzat es correspon amb quatre entrevistes a professionals que treballen en serveis⁶ i associacions⁷ d'assessorament i acompanyament a estudiants internacionals establerts a Catalunya una trobada amb quatre membres de la junta directiva de l'Associació d'Estudiants Marroquins de Barcelona (AEMB) i la participació en un taller de primers auxilis organitzat per membres d'aquesta associació.

Per altra banda, d'entre tots aquells amb els que s'ha contactat, finalment han estat sets els estudiants als que s'ha pogut entrevistar recorrent al mètode biogràfic per tal de conèixer la seva experiència, però també la seva trajectòria vital i acadèmica abans d'arribar a Barcelona. Al respecte, cal afegir que el mètode biogràfic, en aquests cas, ha estat emprat des de l'Enfocament de la Transició suggerint-nos la idea d'entendre l'experiència d'aquests joves no només com a procés de transició a la vida adulta i/o activa; també com a experiència d'adaptació a les competències i les exigències del mercat de treball. Des d'aquí doncs, s'apostaria per a que l'objectiu de l'anàlisi no consisteixi tant en una descripció de situacions socials, sinó en la identificació dels *"itineraris bàsics que descriuen els joves en la presa de decisions i oportunitats sobre la transició professional i la construcció d'expectatives i oportunitats"* (Casal, Merino i Gracia 2011; 1157). Per tant, els termes 'transició', 'itinerari' i 'trajectòries' esdevenen clau tant el l'àmbit teòric com metodològic

5 Estudiants Erasmus.

6 Una a cadascuna de les dues tècnics del Servei d'Acompanyament al Reconeixement Universitari i una altra a una de les dues sòcies empresàries de ConexiónBarcelona (assessoria privada per a l'orientació i l'acompanyament d'estudiants i acadèmics vinguts de l'estranger).

7 Associació EnlaceBarcelona d'Estudiants Colombians.

d'aquest treball. Tal i com es proposa des de la sociologia, el terme 'itinerari' és entès com a *“recorregut realitzat”* (Íbid.), el de 'trajectòria' com a *“resultat últim de la estratègia personal adoptada com a full de ruta al llarg de la joventut per planificar la construcció del futur adult identificat amb certs objectius d'estatus i mobilitat social”* (Gil Calvo; 2009: 15) i el de 'transicions' com a *“episodis consecutius en que es descomponen les trajectòries”* i que alhora es despleguen en relació a les *“tàctiques esgrimides a curt i mig plaç tractant d'assolir, a la llum de les oportunitats disponibles, els objectius estratègics prèviament adoptats”* (Íbid.).

A més a més, amb el propòsit de conèixer l'experiència de més a prop, també es va aprofitar l'oportunitat d'accedir a un dels espais més íntims i quotidians d'una de les entrevistades duent-hi a terme un parell d'observacions enfocades en diferents situacions socials que s'hi acostumen a donar. El lloc de l'observació, en tots dos casos, es correspon amb 'el pis'⁸; les situacions socials observades en les quals s'hi va poder observar i participar, la visita d'una excompanya⁹ i un sopar en el que -d'entre d'altres- hi estaven presents les quatre integrants de la unitat de convivència de l'estudiant.

IV. Xarxes, associacions i serveis d'acompanyament, assessorament, orientació i recolzament

Les Associacions d'estudiants internacionals

En acord amb la proposta d'Eva Mª Gonzalez Barea -la qual ens adverteix de la necessitat de considerar que la migració estudiantil reuneix les característiques principals de qualsevol altre tipus de procés migratori, a pesar les seves particularitats-, al llarg del treball de camp realitzat s'ha pogut veure que l'associacionisme en busca de suport, acompanyament i orientació també és comú entre estudiants vinguts de l'estranger; igual que es dona entre població immigrada a Catalunya per altres motius; motius econòmics, laborals o familiars, per exemple.

Són tres les associacions d'estudiants que es té constància que han sorgit a la ciutat de Barcelona; encara que només són dues amb les que s'hi ha pogut contactar.

⁸ Entès com a vivenda de la unitat de convivència conformada per la jove entrevistada (estudiant de Perpinyà que es va establir a Barcelona per estudiar a l'ESMUC) i tres estudiants més; totes elles arribades de la Comunitat Valenciana per a estudiar a Barcelona.

⁹ Interessant donat que, a més d'excompanya de pis i exestudiant de l'ESMUC, en el moment de la visita cursava simultàniament dos màsters; un dels quals es realitzava a Holanda i l'altre a Rússia. És procedent de Bombay i, segons la informació facilitada, part de la seva família viu a València des de fa temps.

Per una banda sembla que l'any 1994, un grup de joves estudiants procedents de Guinea Equatorial va crear l'AEJGE (Associació d'Estudiants i Joves de Guinea Equatorial), però no s'ha trobat cap rastre d'activitat recent ni tampoc s'hi ha pogut contactar. A mode d'hipòtesi es considera que l'associació es deu haver dissolt en transformar-se la condició (d'estudiant estranger) dels membres fundadors¹⁰ i no haver ningú altre que donés continuïtat a l'associació.

Més recentment, entre els anys 2004 i 2008, van sorgir EnlaceBcn (Associació d'estudiants i professionals colombians a Catalunya) i l'AEMB (Associació d'estudiants Marroquins de Barcelona).

Per altra banda, pel que fa a la resta de l'Estat Espanyol, es coneix que hi ha més associacions d'estudiants marroquins a les ciutats de Madrid, Almeria, Granada i Màlaga. Associacions amb les que hagués sigut interessant contactar-hi per a comparar amb l'AEMB.

A Madrid, a més, el 4 de març d'aquest mateix any va ser constituïda l'EVE (Associació d'Estudiantes Venezolanos en España) per a fer front al conflicte que es manté amb el govern veneçolà des de l'últim trimestre del 2014. Des de llavors, s'està produint una denegació massiva¹¹ de les sol·licituds de divises a tots els ciutadans veneçolans que estudien a l'estranger; tot al·legant-se que el govern té altres prioritats.

EnlaceBarcelona: L'Associació d'estudiants i professionals colombians a Catalunya.

L'associació va ser constituïda l'any 2004 per un grup d'estudiants colombians establerts a Barcelona que hi havien arribat per a realitzar estudis de grau, màster o doctorat. En coincidir diversos cops en el Consolat de Colòmbia van detectar que compartien la necessitat de construir algun altre tipus de referent, diferent -i a més- del Consolat; el qual fins ara era l'únic que actuava com a tal.

Tenint en compte el destacat per la presidenta d'Enlacebcn, alhora corroborat per les dades presentades en l'Informe de la REM (sobre immigració d'estudiants internacionals a Espanya), no deu ésser tant casual que estudiants vinguts de Colòmbia sentissin la necessitat d'associar-se: considerant la procedència d'aquells estranger a qui s'ha concedit visat d'estudis, o autorització d'estança per estudis, els estudiants internacionals d'origen

¹⁰ Transformació motivada per la finalització dels estudis o pel retorn a Guinea Equatorial, per exemple.

¹¹ Denegació massiva que es va començar a donar al llarg del primer semestre del curs 2014 – 2015.

colombiana conformen un dels grups amb més presència a l'Estat Espanyol. Del 2007 al 2011 es mantenen entre els tres primers llocs del ranking.

Per com es va explicar en la trobada amb la presidenta, la història de l'associació s'estructura en tres fases: El període entre el 2004 i el 2006 es correspondria amb els anys de constitució i posada en marxa de l'associació per part del grup promotor. Del 2006 al 2008 s'explica que es produeix una aturada de l'activitat directament relacionada amb el mateix procés dels membres del grup fundador. Doncs pel que es veu, la majoria d'ells, passat aquests dos anys, per un motiu o un altre, van deixar d'ésser estudiants. A partir de 2008, l'actual presidenta n'assumeix la direcció amb intencions de revitalitzar l'associació per a que serveixi com a veritable referent d'aquells estudiants de nacionalitat colombiana (tant d'aquells que han emigrat per motius acadèmics com d'aquells que son fills d'immigrants colombians que van arribar de petits) que estan estudiant a Catalunya.

Tal i com es recull al seu web, es defineixen com a associació que treballa per a la creació d'un espai solidari que fomenti el desenvolupament -personal i professional- dels estudiants, a més de la seva participació en la societat catalana. Per tant, com a objectius generals es plantegen el següent:

- Millorar la qualitat de l'estada dels estudiants colombians oferint-los recolzament.
- Crear espais de recolzament i d'intercanvi social, acadèmica i professional que complementin la formació dels estudiants.

Des del seu inici tracta d'una associació que ha emprat les xarxes socials virtuals com a eina de treball imprescindible. De fet, sembla que és a través de grup de Facebook (amb quasi bé 1200 membres) que s'intercanvia més suport i informació entre els seus membres. Pel que fa al suport extern, sembla que la Politècnica és la universitat que més els n'ha ofert per a seguir amb la seva tasca¹².

En quant al perfil dels seus membres s'estableix que són tres els grups en que es poden distingir:

- Estudiants que venen amb visat d'estudiant (de diferents classes socials; de Universitats públiques i privades; amb condicions diferents; uns de més informats que d'altres; molts estudiants d'enginyeria i menys de carreres humanitàries).
- Fills d'immigrants colombians establerts a Catalunya que ja han cursat el Batxillerat aquí i que, a l'hora de començar estudis universitaris, demanen suport i

12 Poder perquè un volum important de membres de l'associació deuen ser estudiants de la UPC.

assessorament.

- Alguns que passen per Barcelona i d'aquí a la resta d'Europa.

A partir el conjunt d'informacions del que es disposa, també es pot dir que son tres els tipus d'activitats que fins ara han dut a terme: Sortides de coneixement del medi; tot un seguit de col·laboracions amb el Consolat, la FECOEX (Federació de Colombians a l'Exterior) i el SARU (el servei d'Acompanyament al Reconeixement Universitari); i iniciatives de suport per al desenvolupament de diferents projectes professionals d'alguns dels seus membres.

Ara bé, de tot el que es pot explicar sobre Enlacebcn, el més interessant poder son alguns dels apunts que la presidenta va fer en relació a la seva experiència personal; com a presidenta de l'associació i com a estudiant que fa temps va marxar de Colòmbia per a seguir format-se a l'estranger, a Barcelona concretament. Destaca, per exemple, haver viscut un shock entre realitat i expectatives. La qualitat de l'ensenyament no és la que s'esperava. De fet, ara creu que la qualitat de l'ensenyament és millor a Colòmbia. Alguns, però, tenen la sort que, per haver estudiat a l'estranger, en tornar ho tenen més fàcil per que se'ls valori la seva preparació. En aquest sentit, aposta pel retorn i perquè els joves que volen marxar mirin bé quin país de la Unió Europea i quina institució és millor per la formació que volen i esperen rebre.

L'AEMB: L'Associació d'Estudiants Marroquins de Barcelona.

L'AEMB va ser constituïda l'any 2008 per un grup d'estudiants marroquins de la Universitat Politècnica de Catalunya que s'havien establert a Barcelona per a realitzar una llicenciatura, un màster o un doctorat. L'associació, però, no la van crear pensant només en joves com ells que fes poc que haguessin arribat a Catalunya per a cursar estudis universitaris. Des del primer moment que l'associació s'ha compromès tant amb els estudiants universitaris, com amb els de Cicles de Formació Professional, els de Batxillerat o inclús amb els de l'E.S.O.; tant és si han vingut pel seu compte, si han nascut aquí o si van arribar acompanyant la seva família de petits o adolescents. És a dir -tal i com ells expressen-, el compromís de l'associació tant és amb els *estudiants d'origen marroquí arrelats a Catalunya*, com amb els *estudiants marroquins nouvinguts*. Ara bé, a diferència del que ocorre a Enlacebcn, a l'AEMB sembla que hi ha molta més presència d'estudiants ja nascuts a Catalunya o que arribaren de petits per motius familiars -i que han estat escolaritzats a Catalunya des de la primària.

Pel que fa a les característiques de la xarxa d'estudiants que compon l'associació, també cal senyalar que tots els membres del grup fundador -del que l'actual president en

forma part-eren estudiants de la UPC. Amb el temps, però, el perfil dels estudiants s'ha anat diversificant i ara hi ha membres de diferents universitat catalanes. A més d'estudiants de Barcelona, n'hi han de Girona, de Tarragona, de Lleida, de Manresa, etc.. Tot i així, segueixen tenint el despatx a la UPC perquè aquí és on al inici tenien dret a sol·licitar la cessió de l'espai; ja que aquí és on hi estudiaven tots.

Són molts els col·lectius i associacions de marroquins que hi ha a Barcelona, a Catalunya i a l'Estat; pel que expliquen, però, senten que la seva associació es caracteritza precisament per ser més específica; per estar particularment enfocada a la població estudiantil d'origen marroquí, als seus interessos i les seves necessitats.

L'associació és definida com a *entitat sense ànim de lucre, plural i laica* que a més d'oferir recolzament, orientació i assessorament a estudiants nous o d'origen marroquí que resideixen a Catalunya, pel que s'explica, també es proposa donar a conèixer la cultura marroquina a la resta de la societat catalana i, concretament, a la resta de la població universitària.

En aquesta mateixa línia, doncs, els objectius recollits en els estatuts de l'AEMB són els següents:

- Fomentar l'ús i el coneixement de la llengua catalana.
- Fomentar el coneixement de la cultura catalana entre els estudiants nous i els estudiants d'origen marroquí arrelats a Catalunya.
- Promoure la participació dels estudiants marroquins en les activitats universitàries com a forma d'integració en la comunitat acadèmica.
- Donar a conèixer la cultura marroquí als estudiants catalans mitjançant conferències, taules rodones i activitats lúdiques amb transfons cultural.
- Oferir assessorament acadèmic i legal als estudiants nous.
- Impulsar i difondre els valors d'igualtat entre les persones i contribuir a la lluita contra la discriminació de gènere, racisme i xenofòbia.

Igual que ocórrer amb Enlacebcn, el grup de facebook adquireix un paper central tant per a facilitar l'associació de nous membres, com per a intercanviar recolzament i informació o per a la mobilització i la dinamització. Són més de tres mil els qui segueixen el grup; no tots son membres de l'associació.

En relació a les iniciatives organitzades des de l'associació hi ha dues qüestions que resulten especialment interessants a destacar. Aprofitant els coneixement d'àrab dels estudiants universitaris¹³, fa temps es van impartir classes de lectoescriptura dirigides a estudiants d'E.S.O. i Batxillerat que, en haver nascut aquí o en haver marxat del Marroc quan eren petits, malgrat que parlin l'àrab, amb prou feines el saben llegir i escriure; a pesar de tractar-se de la llengua materna d'aquest estudiants, no podem oblidar que les llengües vehiculars de la seva escolarització han estat el català i el castellà. Es va pensar, doncs, d'aprofitar els coneixements d'uns per a compensar el desconeixement d'uns altres.

La qüestió, però, és que el dia que s'explicava com havia esdevingut aquesta experiència, -aprofitant que s'estava conversant sobre els més joves- un dels membres de la junta directiva¹⁴ va continuar comentant que el que percep és que entre els fills de famílies d'origen marroquí, en acabar l'E.S.O., el més comú és que s'abandonin els estudis per entrar de cap al món laboral; tot raonant que *"això és el que se'ls transmet"* perquè al que han vingut les seves famílies és a treballar. Conseqüentment, va afegir que *"la realitat de la comunitat marroquina és diferent de la realitat dels estudiants universitaris marroquins"*; tot volent dir, que la realitat més comunament viscuda entre la comunitat marroquina de Catalunya és diferent de la realitat dels estudiants universitaris marroquins que venen a estudiar a Catalunya: troba que els primers donen més valor al treball havent arribat buscant feina i per treballar; els segons donen més valor als estudi i la formació havent arribat per a seguir formant-se.

Per altra banda, en relació amb el quart dels objectius recollits en els estatuts, el president de l'AEMB (aquell mateix dia) destacava les activitats organitzades el curs 2008 – 2009 en motiu de la Setmana Cultural de la UPC; afegint-hi el següent a més: *"Organizamos actividades para vosotros. Para darnos a conocer"*. I es que ho veu com a deure propi de quan es viu en una societat diferent de la que en procedeixes. Va explicar també, però, que a excepció d'aquell ocasió, en general costa que a les activitats que organitzen s'hi acostin altres participants que no siguin membres de l'associació. Tot atribuint-ho a quelcom que aniria més enllà d'una falta d'interès per altres cultures en les societats d'acollida. Veient-ho, més a viat, com a omisió d'un deure. Del deure dels ciutadans d'apropar-se i interessar-se per les cultures de la població immigrant. *"Tú ¹⁵también tienes que saber de*

13 Sobretot dels nouvinguts.

14 El qual, precisament, forma part del conjunt d'estudiants de l'associació que van arribar fa temps a Catalunya quan eren petit.

15 Referint-se a la gent que no és d'origen marroquí.

mi''; va dir.

Doncs seria molt pretensió atrevir-se a proposar conclusions respecte tals qüestions, però, ja que van sorgir el dia de la trobada amb la junta directiva, s'ha cregut interessant recollir-les entenent que no deixen d'ésser contraposicions sentides i viscudes que es posen de manifest en el discurs dels membres de l'AEMB: una contraposició amb la que es diferencia aquells joves d'origen marroquí que arriben i estudien a la universitat dels que no; una altra que diferencia entre un nosaltres i un vosaltres, entre marroquins i els que no som marroquins.

Serveis d'orientació i acompanyament

A banda de les associacions d'estudiants internacionals, a Barcelona també podem trobar tot un seguit de serveis, tant públics com privats, que ofereixen orientació i acompanyament a estudiants estrangers amb el propòsit d'establir-se a la ciutat per a realitzar estudis superior; serveis als quals s'hi pot recórrer abans, durant o inclús després d'una estada motivada per raons acadèmiques.

En un context en que tota universitat disposa d'una estratègia d'internacionalització, també trobem que els estudiants que han arribat recentment de l'estranger poden comptar amb l'assessorament que se'ls ofereix a les oficines pensades per a la realització d'alguns dels propòsits de tals estratègies; és a dir, per a l'acolliment dels estudiants nouvinguts i la promoció de la mobilitat internacional. Els estudiants nouvinguts de la UPC, per exemple, poden dirigir-se a les Oficines d'Acollida -de la Unitat de Mobilitat d'Estudiants que forma part del Gabinet de Relacions Internacionals de la mateixa UPC-; els estudiants de la UB poden adreçar-se a l'Oficina de Relacions Internacionals -de l'Àrea de Relacions Externes-; els de la UAB disposen de l'International Welcome Point -de l'Àrea de Relacions Internacionals-; els de la UPF tenen l'Oficina de Mobilitat i Acollida -que depèn del Servei de Relacions Internacionals-; etc. En dues de les set entrevistes realitzades a estudiants establerts a Barcelona es comenta, per exemple, que amb la orientació que els han ofert en torn aquestes qüestions a la mateixa universitat d'acollida ha estat suficient.

Tot i així, a més de les oficines de cada universitat per atendre i promoure la internacionalització i la mobilitat acadèmica, a Barcelona podem trobar altres serveis que treballen per a l'orientació i l'acompanyament d'aquells estudiants de l'estranger que volen estudiar a Catalunya.

Concretament son dos dels que en consta la seva existència i amb els quals s'hi ha pogut contactar per a coneixe'n el seu sorgiment, el seu funcionament, els seu propòsit, etc. El primer es correspon amb el projecte de dues ex-estudiants vingudes de Colòmbia i Veneçuela -arrelades de fa temps a Catalunya¹⁶- que funciona com a gestoria de tràmits acadèmics internacionals i com a assessoria personalitzada on-line des del 2012. El segon és el SARU (Servei d'Acompanyament al reconeixement Universitari). Servei que encara que no estigui pensat en exclusiva per a estudiants que venen expressament de l'estranger per a formar-se a Catalunya, sol rebre consultes i demandes d'estudiants d'aquestes característiques.

Conexiónbarcelona: l'assessoria que ofereix serveis integrals a estudiants estrangers.

Conexiónbarcelona es va posar en marxa l'any 2012 després d'haver viscut en primera persona les dificultats i les incerteses pròpies del proposar-se realitzar uns estudis a l'estranger. Sabent del cert, doncs, que *"llegar es un shock"*; encara que viatgis de Llatinoamèrica a Espanya, per exemple, i que dominis a la perfecció la llengua de la societat d'acollida, ja que és la mateixa que la materna.

Son dos els àmbits en els que treballen. Per una banda treballen via on-line atenent a particulars que demanden el seus serveis; per l'altra, s'encarreguen de l'assessorament i l'acompanyament dels estudiants internacionals de l'EAE Business School¹⁷ que ho sol·licitin.

Es comptabilitza que són deu els serveis que ofereixen als seus clients. N'hi ha cinc que serviren per a la preparació de l'estada a Barcelona, n'hi ha quatre que es podria dir que estan pensats per a l'acompanyament al llarg de l'estada i un darrer esdevindria de gran utilitat en haver finalitzat l'estada.

Un dels propòsits que caracteritza el seu projecte, docs, és agilitzar les relacions entre els estudiants que encara no han arribat i les institucions on s'han de gestionar els tràmits necessaris i així evitar les esperes i els retards que implica realitzar les consultes i tràmits des d'un altre país.

A més de tot aquest seguit de serveis també és important destacar el seu blog i els seu Facebook a través dels quals faciliten l'intercanvi i la circulació d'informació d'interès per

¹⁶ Ja que en finalitzar els estudis que els va empènyer a venir fins a Espanya, van decidir quedar-se-hi.

¹⁷ Escola de Negocis fundada l'any 1958 amb centres a Barcelona i a Madrid: <http://www.eae.es/>

aquells qui es proposen estudiar a Catalunya.

En preguntar pel perfil més comú entre els seus clients s'explica que d'entre aquells qui contacten amb elles hi ha més noies que nois, les quals tenen entre 23 i 28 anys; sobretot venen de Colòmbia, Mèxic, Argentina i de Veneçuela¹⁸; una gran majoria arriba per a realitzar estudis de màster, tot assegurant-se que el títol dels estudis a realitzar sigui oficial; pel que coneixen dels seus clients diuen que aquells qui marxen a estudiar fora ja fa un temps que estan dins el mercat de treball del seu país d'origen; amb freqüència se'ls pregunten per les possibles sortides laborals que cadascú pot tenir a Europa amb la formació adquirida; quasi bé tothom ve per iniciativa pròpia, sense beca ni gaire recolzament institucional. En general tothom ve amb els mateixos dubtes, tot veien que *“marxar com estudiant és una manera més digna de sortir del país”* i, en aquest sentit, sembla que molts joves *“somien amb Europa”*.

El SARU: El Servei d'Acompanyament al Reconeixement Universitari.

El Servei d'Acompanyament al Reconeixement Universitari va ser inaugurat el mes d'abril del 2010 per demanda de l'Associació Atlàntida. Fins llavors, i des del 2005, l'assessorament i l'acompanyament que ofereix el SARU l'havia realitzat la mateixa associació a través el Programa Interprofessions.

Atlàntida va sorgir d'*“una xarxa interprofessional de l'àmbit social interessada per la interculturalitat i la migració”* -tal i com s'explica en el web-; la qual entén, des de ben al inici, que quan el que es vol és promoure la integració de la població immigrada cal valorar i aprofitar el nivell formatiu adquirit en el país d'origen. Doncs, l'any 2005, en acord a aquesta idea posen en marxa el Projecte Interprofessions¹ amb l'objectiu d'oferir assessorament i acompanyament a aquelles persones que es proposen homologar titulacions obtingudes a l'estranger; i es que el procés de reconeixement sempre és llarg i ple d'entrebancs.

Un cop en marxa, es detecta que la demanda d'assessorament creix contínuament i de seguida es proposa la creació del SARU a l'Administració. Consegüentment, l'any 2008, es signa el Pacte Nacional per a la Immigració i es veu que la proposta conflueix amb el que es diu en la *mesura 3 del 1r eix*. Doncs, per a fer efectiva tal mesura, es pren la feina feta per l'Associació Atlàntida -a través el programa 'Interprofessions'¹- i la seva trajectòria com a referent i com a punt de partida.

¹⁸ Un cas especial pel sistema de control canviari de l'estat i pel que s'ha comentat amb anterioritat en relació a la denegació massiva de les divises als estudiants a l'estranger.

Finalment, quan es signa el conveni de creació del SARU, s'estableix que a partir d'ara s'encarregarà d'assessorar i acompanyar a aquells immigrants que resideixin a Catalunya en situació regular i que els calgui reconèixer els títols universitaris adquirits a l'estranger. A partir d'aquest moment, Interprofessions s'encarrega d'assessorar i acompanyar els processos de reconeixement de títols acadèmics no universitaris (estudis primaris, secundaris, batxillerats i formacions professionals); mentre que al SARU s'encarrega d'assessorar i acompanyar els processos de reconeixement de títols universitaris adquirits a l'estranger. En aquest sentit, el SARU es posa en marxa com a servei gratuït per a poder realitzar el repte de *“facilitar l'homologació”* que indica la mesura tres del Pacte Nacional per a la Immigració. Facilitar la realització i la conclusió del procés d'homologació a través l'assessorament, l'acompanyament i el seguiment -des que comença fins que acaba-; ja que les contradiccions i les incongruències entre criteris internacionals d'homologació fins al moment propiciaven l'abandonament de tal procés.

En preguntar pel perfil més comú del usuaris del servei -fent referència a les dades recollides en un comunicat oficial- s'explica que el més habitual es correspon amb el *d'una dona d'origen colombià; d'uns quaranta anys; aturada i que busca feina; amb més de tres anys de residència a Catalunya; titulada en ciències socials i jurídiques; derivada al SARU a través el SOC (Servei d'Ocupació de Catalunya) i que s'ha desenvolupat professionalment en el seu àmbit quan residia en el seu país d'origen i, en canvi, aquí no.*

Els usuaris tant poden arribar a través el mateix web, com les administracions locals, les entitats que treballen amb població immigrant, les universitats, el programa 'Incorpora' de l'Obra Social La Caixa o el SOC. *“El SOC és el màxim derivador”* perquè des de fa un temps que inscriure-t'hi és un requisit (suposo que per mantenir vigent el permís de residència si s'està en situació d'atur) i, per poder-ho fer, cal tenir tots els títols acadèmics -que acreditin el nivell formatiu- adquirits a l'estranger homologats.

Per aquest mateix motiu, les tècnics del SARU, a més d'orientar i acompanyar als usuaris també imparteixen sessions informatives a associacions, institucions, entitats i administracions públiques a través les quals es preveu que es pot derivar a gent cap al SARU *“per a que facin una bona divulgació i derivació cap al servei”*. Es coneix, per exemple, que una d'aquestes va ser impartida al Consulat de Colòmbia; la qual va estar organitzada i divulgada en col·laboració amb Enlacebcn.

En conclusió, s'ha cregut necessari considerar que el SARU forma part de la xarxa

d'associacions i serveis per a l'assessorament i l'acompanyament d'estudiants internacionals ja que indirectament els pot servir per al reconeixement de les titulacions que els calgui reconèixer per accedir al sistema universitari espanyol. És més, encara que l'arrelament sigui el més comú entre els usuaris del servei, s'ha pogut comprovar que hi recorren estudiants de l'estranger que es proposen estudiar a Catalunya igual que poden recórrer a Conexiónbarcelona; sobretot en una fase preparatòria de l'estada.

El paper de les comunitats virtuals en l'orientació i el recolzament dels estudiants

Tal i com s'ha indicat ja amb anterioritat, Enlacebcn, l'AEMB, l'AEVE i Conexiónbarcelona recorren a les comunitats virtuals aprofitant les seves possibilitats a l'hora de potenciar la vinculació i l'intercanvi d'informació, no només entre membres¹⁹ de la mateixa associació, sinó també amb interessats externs o amb altres comunitats afins. Es coneix que s'empren o s'han emprat tan Googlegroups, com Yahoo, Twitter o el Facebook; però, en tots els casos i sense cap mena de dubte, el Facebook esdevé la comunitat més popular essent emprada com a eina bàsica i imprescindible de treball.

Pel que s'ha pogut comprovar, val a dir que tals comunitats virtuals, fins i tot, sembla que es mantinguin molt més actives que les pròpies associacions amb les que es corresponen. És més, tal és la utilitat del Facebook per compartir i intercanviar informació d'interès -o per a mobilitzar membre i interessats a l'hora d'organitzar i realitzar activitats conjuntes- que, en indagar, descobrim comunitats d'estudiants internacionals la interacció de les quals és tan sols de caràcter virtual²⁰. Dit d'una altra manera: en indagar s'ha trobat que hi ha comunitats d'estudiants internacionals que només existeixen a Internet, que no es corresponen amb cap associació. Ara bé, les comunitats més estables, actives i nombroses són les que mantenen correspondència amb una comunitat real; aquelles que es corresponen amb l'AEMB, l'AEVE, Enlacebcn i Conexiónbarcelona.

Sense que les xarxes virtual esdevinguin tema central d'aquest treball, calia fer alguns apunts tenint en compte la importància que han adquirit al llarg del treball de camp. Per una banda s'ha fet evident que estan plenament integrades tant en el quotidià dels estudiants, com en el de la vida associativa. Per l'altra, han facilitat tant el seguiment, com el contacte i la vinculació amb els estudiants i les associacions amb qui s'ha treballat. En

¹⁹ També entre clients en el cas de Conexiónbarcelona.

²⁰ *Estudiantes Extranjeros en Barcelona* -amb 296 membres-, *Estudiantes Venezolanos en Barcelona*, -amb 318 amics- i *Estudiantes Latinoamericanos en Barcelona* -amb 1225 amics-, són tres exemples de grups i perfils de Facebook a través dels quals es divulga i s'intercanvia informació per a estudiants establerts a Barcelona.

aquest mateix sentit, tot recuperant el que ja s'ha anat dient, es podria dir que son quatre les funcions bàsiques de les comunitats virtuals en aquest context:

- Divulgar i intercanviar informació d'interès de forma immediata.
- Plantejar i resoldre dubtes.
- Interactuar, no només amb els membres de la mateixa associació, també amb d'altres interessats i comunitats afins; és a dir, amb una “audiència inabastable” (Tirado, F. J. I Gàlvez, A.; 2002).
- Mobilitzar membres, interessats o afins per a la realització de certa activitat o esdeveniment.

V. Tres trajectòries a mode d'exemple

Tal i com ja ha estat comentat, en total son set els estudiants als que s'ha pogut entrevistar per tal de recollir el relat tant de la seva trajectòria vital i acadèmica com de la seva experiència a l'estranger.

Tals relats, alhora es considera que resulten especialment interessants per exemplificar tres tòpics; tot i que també servien per exemplificar-ne d'altres. Els de les dues estudiants de la UdelaR (d'Uruguay), juntament amb el de l'estudiant de Veneçuela, els podríem prendre per exemplificar el paper que poden jugar els vincles i les interdependències pròpies del mercat global de sabers; el de l'estudiant francesa de l'ESMUC, el de l'estudiant de Guatemala i el de l'estudiant de Turquia, sobretot servien per exemplificar el paper que pot jugar el *capital de mobilitat* en l'evolució d'una trajectòria; finalment, el de l'estudiant de l'AEMB serviria per a mostrar la importància de l'adquisició de competències per a la interculturalitat.

Ara bé, aquí només es podrà fer referència a una trajectòria de les diferents que servien per exemplificar cada tòpic. Es prendrà la trajectòria d'una de les estudiants procedents de l'Uruguay, la de l'estudiant procedent de Turquia i la de l'estudiant d'origen marroquí.

El cas de K. F-L.: una trajectòria condicionada pels vincles i les interdependències pròpies del mercat internacional del saber

La K. F-L. va néixer el 1979 a 'El Cerrito de la Victoria', un dels barris situats entre els centre i la perifèria de Montevideo. Allà, els avis hi havien fet construir una casa per a ells i les seves filles on ella també hi va viure fins que es va emancipar..

Des dels quatre anys que va estudiar en una escola privada i evangèlica a la qual la van matricular -igual que a la seva germana i les seves cosines- pensant que era la millor de la zona i encara que la seva família no combregués amb amb la religió del centre.

Fins als disset anys la seva vida s'havia desenvolupat al mateix barri, però a l'escola de sempre no s'impartien els dos últims cursos del liceu²¹ i calí traslladar-se de centre per a seguir estudiant. Llavors, va iniciar una nova etapa en un institut públic del centre de la ciutat on ningú la coneixia i on per a ella tot era gent nova; quelcom que, tot i contrastar amb allò al que estava acostumada, ja li agradava i en guarda molt bon record.

Els seus pares no havien anat a la Universitat i, sense sentir-ho com una exigència, li venia de gust seguir estudiant. Doncs sense encara saber ben bé què voldria fer més endavant, es va començar a decantar cap a la branca de les humanitats.

Explica que en acabar el liceu ja veia que la Psicologia li despertava gran interès. Però pensant en termes pràctics, en les possibilitats d'inserció laboral i també en que tenia ganes de disposar d'ingressos propis, finalment, es va decidir a fer la Tecnicatura²² en Administració d'Empreses; i des del primer moment que va compaginar els estudis amb la feina. Va treballar tres anys a mitja jornada per una cadena de menjar ràpid i en acabar els estudis va trobar una feina a jornada completa com a administrativa. Ja feia temps, però, que es plantejar la necessitat d'un canvi de rumb i seguir estudiant quelcom que s'ajustés més als seus interessos.

Als vint-i-sis anys, finalment, va començar a estudiar Psicologia. Això sí, després d'haver cursat un primer any de Relacions Laborals; tot pensant que el millor era deixar estar la idea de fer Psicologia perquè requeria molts anys de dedicació.

Havia tornat a canvia de feina per fer d'administrativa en una altra empresa i allà hi va seguir treballant al llarg d'aquells cinc anys. I és que no li posaven pegues si havia de canviar el seu horari o havia de faltar algun dia per combinar-se-ho amb els exàmens o les pràctiques que calia realitzar. És més, a última hora, fins i tot, la van promocionar.

21. Empra el terme 'liceo' per referir-se al que aquí mencionem amb el terme 'institut'. És a dir, que amb el terme 'liceo' deu fer referència als centres on s'imparteix Ensenyament Secundari i Batxillerat.

22. Equivalent a una Diplomatura.

Al 2011 va acabar la segona carrera i, tal com ho explica, estava més convençuda que mai que era hora de fer un altre canvi de rumb i, a poder ser, sense pensar-se-ho tant com havia fet fins ara. Li engrescava molt la idea de deixar l'àmbit empresarial per començar a treballar en l'àmbit social; ara bé, no hi tenia experiència i sense feina tampoc es podia quedar. Quedar-se sense feina implicava haver de tornar a viure amb els seus pares i, a poder ser, ho volia evitar.

Amb això, però, abans d'acabar l'últim curs, un dels seus professors la va posar en contacte amb un projecte d'enfortiment de la UdelaR en col·laboració amb l'AECID (Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo) i a través el qual es treballava amb la UAB. Aprofitant, doncs, que per circumstàncies personals tenia previst viatjar a Barcelona, va visitar la contrapart d'aquest projecte i, en acabar Psicologia, canvia un altre cop de feina i postula per la beca de l'AECID -que donava accés a aquest projecte-. Doncs, el mes de juliol del 2011 li comuniquen que li concedeixen.

Per a l'enfortiment de la Facultat de Psicologia de la UdelaR, a més de finançar-se la remodelació de les seves infraestructures, -en col·laboració amb l'AECID- s'han establert convenis d'intercanvi de docents i investigadors tant amb la idea de fomentar que marxin per a seguir formant-se a l'estranger, com de procurar el seu retorn. És en aquest marc en el que la K. F-L. ha aconseguit realitzar el canvi de rumb que anhelava i a través el qual va arribar becada a Barcelona per a fer el Màster de Psicologia Social que s'imparteix a la UAB. A més, va arribar acompanyada d'una altra estudiant de la Facultat de la UdelaR. Al respecte, quan ho explica, valora el següent:

“Estaba todo como muy armonioso. Porque primero tenía..., la beca estaba bien, había dinero que en estas circunstancias no es poca cosa... [...] Venía con una chica de Uruguay. Que [...] un mes antes nos presentaron. También hubo como toda una contención des de la universi, des de facultad que...”.

En acabar el màster, però, no ha tornar i, tot i que no ha perdut el contacte amb la UdelaR, tan ella com la seva companya s'han quedat a Barcelona fent el Doctorat.

En aquest cas, doncs, no es pot dir que el '*mobility capital*' -d'Elisabeth Murphy-Lajenué- jugués un paper determinant en el desenvolupament de la trajectòria vital. Ni estava habituada a la mobilitat, ni l'havien format amb una clara projecció internacional; per exemple. Ara bé, l'anhel d'un canvi de rumb que ha acabat coincidint amb un context en el que es fomenta mobilitat acadèmica, tot finançant-la, han fet que la K. F-L. acabés marxant per motius acadèmics i que s'hagi establert a Barcelona per més temps del previst.

El cas de N. Y.: un exemple de trajectòria marcada pel seu *mobility capital*

La N. Y. no és d'estendre's massa en detalls sobre la seva infància o el seu pas per l'escola, però explica que va nèixer a Ankara i que als dos anys els seus pares es van traslladar a Istanbul; al costat asiàtic de la ciutat.

La primària²³ la va realitzar en una escola pública; en finalitzar-la, però, quan tenia catorze anys, va començar una nova etapa en un dels liceus francesos de la mateixa ciutat sense saber parlar el francès. Amb una mica d'ajuda i a base de rebre totes les assignatures en francès, diu que amb un any el va aprendre.

Una mica més endavant, a l'hora d'escollir especialitat abans d'entrar a la universitat, va decidir-se per una modalitat mixta pensant que així no es tancaria tantes portes; doncs, tant va seguir estudiant matemàtiques com literatura.

Fets aquests quatre apunts sobre la seva infància i la seva adolescència explica que l'estiu entre els setze i els disset anys el va passar a Anglaterra per aprendre l'anglès; tot tornant-ne fascinada i amb ganes de marxar-hi un altre cop per anar allà a la universitat. Malgrat tot, es va adonar que estudiar a Anglaterra és massa car i que no tenia tant bon nivell d'anglès com de francès. A més, al seu mateix institut podia realitzar el Bac; les provés d'accés a la universitat per estudiar a França. Això sí, tenia clar que a Istanbul no es quedaria i els seus pares l'animaven a marxar a estudiar fora:

“Dije..., ¡bueno...! Estoy enamorada de Inglaterra pero voy a estudiar en Francia. No quería quedarme en Istanbul...”

Al respecte, per una banda comenta que -en venir d'un liceu- se sentia més ben preparada per a realitzar les proves d'accés a la universitat franceses. Per l'altra, també es justifica amb una valoració negativa del sistema universitari públic de Turquia. Però també conclou que amb el que li podia costar la matrícula en una universitat privada de Turquia, podia estudiar i viure a França.

Als dinou anys, doncs, és quan viatja a Lyon i s'hi instal·la per estudiar-hi Ciències Polítiques. El seu pare la va acompanyar els primers dies per ajudar-la amb totes les gestions i amb la cerca d'una residència universitària.

Comenta que el primer any li va resultar una mica dur tot i tenir un bon nivell de francès. Havia de posar-se les piles amb el Dret i li costava fer-se amb els estudiants francesos. Li resultava més fàcil acostar-se a altres estudiants estrangers com ella. El segon any, pensant que hi estudiaria millor, es va traslladar a un pis petit de trenta metres

23 A diferència d'aquí que en sos sis, a Turquia són 8 cursos d'educació primària.

quadrats, per a ella sola.

Les vacances les acostumava a passar a Turquia amb la seva família, però aprofitant que al institut ja n'havia estudiat una mica, l'estiu del 2009 va passar un mes a Barcelona per aprendre espanyol i l'estiu del 2010 hi va tornar cinc setmanes més. La ciutat li va encantar i al final, en acabar la carrera, el 2013 va decidir tornar-hi per a realitzar el Màster en Teoría i Práctica en Documental Creatiu de la UAB.

Molts companys de màster venien de fora com ella; però expressa que ha mirat d'esforçar-se a fer-se més amb gent d'aquí; o, si més no, que acostumi a parlar en espanyol. Ho comenta, per exemple, quan fa referència al grup de facebook 'Barcelona Turca'²⁴ a través el que s'hi ha contactat i el qual ha fet servir per a intercanviar informació amb altres estudiants turcs com ella.

En acabar, ara si, se'n torna a Istanbul amb la intenció de buscar feina en l'àmbit de la producció audiovisual i agafar experiència. Allí creu que té moltes més possibilitat de poder-se-hi dedicar que aquí; a més, malgrat que li hagués agradat quedar-se un temps més, ha de tornar si o si ja que li caduca el visat d'estudiant. Tot i així, per més endavant sí que té pensat tornar a viure a l'estranger.

Sense cap mena de dubte, doncs, el relat de la N. Y. tracta d'un cas de migració acadèmica clarament propiciat pel seu 'mobility capital'. Un cas que es diferencia de la resta de casos recollits per ser l'únic en el que hi ha hagut retorn.

El cas de M. A.: una trajectòria marcada per l'associacionisme i la preocupació per l'adquisició de competències interculturals

En M. A. va néixer el 6 de maig de 1986 a Nador; ciutat del nord de Marroc -a 17 quilòmetres de Melilla- en la que hi va viure fins el dia en que va marxar a Barcelona.

És el petit de tots els seus germans i l'únic que ha seguit estudiant. *“Ellos son más trabajadoras que estudiantes”*; diu. I, per exemple, n'hi ha que han marxat del Marroc igual que ell; però buscant feina, no com estudiants.

De sempre que havia anat a l'escola pública. I en acabar el Batxillerat, tenia clar que volia seguir estudiant a Espanya. Llavors, va haver de dedicar tot un any a la preparació de la selectivitat i fer les P.A.U. al IEES Lope de Vega de Nador²⁵.

²⁴ Grup de facebook que va conèixer tot participant de les taules d'espanyol organitzades per alumnes de l'escola cervantes d'Istanbul per a que aquells qui vulguin puguin practicar.

²⁵ Tal i com és descrit al web, tracta d'un *“Centre Integrat de titularitat de l'Estat Espanyol, que depèn de la Conselleria d'Educació de l'Embaixada d'Espanya al Marroc”*.

De tots els companys que aquell any van realitzar les PAU per estudiar a Espanya, diu que només dos les van fer amb la idea d'anar-se'n a Barcelona. Explica que la resta van marxar a Andalusia; molts d'ells a Granada²⁶.

Pel que dóna a entendre, el seu objectiu inicial, doncs, no era tant realitzar determinats estudis a l'estranger, sinó poder arribar a Barcelona com a estudiant universitari, estudiar a l'estranger i marxar a l'estranger com a estudiant universitari.

Tot i tenir-ho tant clar, els preparatius abans d'arribar a Barcelona van estar farcits de peripècies, ja que l'obtenció del visat d'estudiant no està exempta de dificultats. Va arribar a Espanya amb un visat d'estudiant per un any que li donava dret a diverses entrades i sortides; encara que no hi sol anar gaire sovint. Per a que li concedissin, però, havia de presentar la matrícula i el justificant del pagament al consolat i el seu germà -que ja feia temps que vivia i treballava a Barcelona- no el podia ajudar amb la gestions acadèmiques que calia fer presencialment a la UPC. Llavors, va decidir matricular-se a la Llicenciatura de Matemàtiques que s'impartia al Campus de Melilla de la Universitat de Granada. D'aquesta manera, la tramitació de la matrícula la podia fer ell mateix. Ara bé, no ha trepitjat mai cap aula de la UGR.

En aconseguir el visat va demana a uns amics -que sí que hi estudiaven- que li anul·lessin la matrícula i el mateix mes de setembre del 2005, en arribar a Barcelona, es va presenciar a l'Oficina d'Orientació per a l'Accés a la Universitat (llavors situada a la pl. Bonsuccués) on havia de tramitar la preinscripció. Va escollir Topografia com a primera opció, Enginyeria Eléctrica com a segona i Enginyeria Química com a tercera. Finalment, el van acceptar a Enginyeria Química i s'hi va matricular encara que no fossin aquests els estudis que desitjava realitzar. Ell volia estudiar topografia, però no podia perdre més temps en tràmits i gestions. El curs era a punt de començar i s'arriscava a que se li retirés el visat.

En resum, en M.A. va arribar a Barcelona amb dinou anys, un any després d'acabar el Batxillerat.

El primer any va viure a casa del seu germà i, a pesar que ho valori com a quelcom positiu que el va ajudar molt, respecte aquells primers mesos explica que s'enyorava i moltes vegades pensava en tornar. A pesar que pogués comptar amb l'ajuda i els consells del seu germà troba que anava molt desorientat. Ara, en canvi, els que arriben de nou poden comptar amb l'AEMB; quelcom que marca una diferència.

Aquell primer curs va intentar aprovar el mínim que calia aprovar per a poder

²⁶ Ciutat on comenta que hi ha tradició d'anar-hi a estudiar Medicina i Farmàcia.

renovar el visat però recorda sentir la necessitat de viure més experiències a banda de la universitat per a poder-se integrar. Per exemple, només començar les classes va veure que amb el castellà i el francès no n'hi havia prou. Per estudiar i viure a Catalunya també calia saber català, es va apuntar a classes de català i explica que als sis mesos ja l'entenia. A més de classes, recorda que a través d'un servei d'acompanyament lingüístic quedava regularment amb algú amb qui a més de conversar (en català) també li va servir per conèixer Barcelona i Catalunya.

Arribat el mes de juny va decidir canviar d'estudis i començar Topografia; una carrera que li agrada i que considera que té futur. La va acabar l'any 2012.

Sempre ha anat compaginant estudis i feina. D'aquesta manera s'ha pogut mantenir i ha aconseguit canviar el visat d'estudiant per una targeta de residència permanent. Els primers anys va treballar a l'hostaleria; ara, en canvi, treballa en una empresa dedicada a la fabricació d'instruments òptics per a equipaments topogràfics mentre segueix estudiant un altre grau a distància.

Tot i que a son pare no li semblava tant bona idea com a sa mare, ara troba que amb el haver marxat a estudiar a l'estranger ha guanyat molt:

“Para mi me ha aportado mucho estudiar en el extranjero [...]. Pero más lo que me ha aportado es tener dos culturas o dos mentes diferentes. Yo puedo convivir en Europa perfectamente e puedo convivir en el mundo árabe africano perfectamente. Entonces..., es una ventaja [...] Y gracias a esto tengo mi trabajo. Porque un perfil como esto no..., no..., no..., no..., no hay muchos. Entonces..., he ganado mucho. Tener dos culturas diferentes, y tener lenguas, y conocer a más gente y conocer la manera de vivir..., la manera de pensar de otra gente es mucho”.

Doncs, quan se li demana que narri la seva experiència, allò en el que s'estén més és en explicar com s'ha anat sentint al llarg d'aquest temps i com s'ha anat fent la vida aquí; tot emprant recurrentment el terme 'integració'.

El desig d'integrar-se, d'aprendre d'una cultura diferent i d'envoltar-se de gent diferents, però, l'ha compaginat amb el desig de mantenir el vincle amb la gent que -com ell- procedeix del Marroc i amb estudiants que -com ell- han vingut del Marroc; sobretot a través la participació en l'AEMB com a membre fundador. Al respecte, d'entre d'altres coses, per exemple, explica el següent:

“al principio era anti estas mmm... asociaciones y tal porque no me confiaba siempre de las asociaciones ni na. Pero como era de estuantes y tal...; pues me interesaba mucho porque erannn igua que yo. No se..., los objetivos eran común; y tal... Y bien... Y desde ahí empezó...”.

VI. Reflexions finals

Una de les qüestions més importants a destacar per a concloure aquest treball és que sis dels set estudiants entrevistats, en haver finalitzat els estudis pels que es van establir temporalment a Barcelona, han optat per quedar-se i seguir-hi desenvolupant la seva trajectòria vital, acadèmica i professional. És a dir, sis dels sets estudiants entrevistats han triat quedar-se més temps del previst. Només una ha optat pel retorn: l'estudiant procedent de Turquia. A més, si ens hi fixem, és la única que es pot dir que abans d'arribar a Barcelona ja havia fet estades de llarga durada com estudiant a l'estranger.

En aquest mateix sentit, d'entre aquell altre conjunt d'informants amb els que s'hi ha mantingut contacte per tal de conèixer les associacions i els serveis de recolzament i assessorament, n'hi ha sis més que també han optat per l'arrelament²⁷.

En segon lloc, tenint-se tant en compte la literatura revisada sobre mobilitat i migració acadèmica, com les dades recollides al llarg del treball de camp, també caldria destacar la necessitat d'aclarir la contraposició i/o distinció que pot haver entre el terme 'mobilitat' i el de 'migració'. Doncs, en aquest intent, el més essencials a senyalar es resumiria en quatre apunts:

- En l'estudi i el debat sobre mobilitat i migració acadèmica es podria afirmar cert domini del terme *mobilitat*, però en la literatura entorn el tema no s'ha trobat cap esforç per aclarir la distinció entre allò al que es vol fer referència amb el terme 'mobilitat' i allò al que es vol fer referència amb el terme 'migració acadèmica'. Només Elisabeth Murphy-Lejeune es pregunta, per exemple, si mobilitat i migració son dues cares del mateix fenomen.

- Malgrat tot, sense contraposar-lo al de 'migració', si que s'ha trobat que al TermCat, per exemple, la 'mobilitat' és definida com la *“possibilitat que tenen els estudiants, el personal docent i investigador i el personal d'administració i serveis de l'educació superior de desplaçar-se lliurement d'una institució educativa a una altra d'un altre país o regió, amb l'objectiu d'estudiar o de treballar”*. Alhora permetent *“la internacionalització de l'educació superior, l'adquisició de competències interculturals i la preparació per a un marc laboral internacional”*.

- Amb el que s'ha vist fins ara, doncs, es proposaria que ens preguntem si el terme 'mobilitat' es fa servir més aviat pensant en processos marcats per la temporalitat, la

²⁷ La presidenta de l'associació d'estudiants colombians, les dues sòcies de Conexiónbarcelona i quatre membres de l'Associació d'Estudiants Marroquins de Barcelona amb els quals s'hi va poder parlar al llarg la trobada amb la junta directiva i al llarg el taller de primers auxilis.

transitorietat i la idea de retorn; mentre que el de 'migració' s'empra més pensant en processos de més llarga durada.

· Per altra banda, en el que també s'insistiria és que quan parlem de mobilitats i migracions estudiantils i acadèmiques, la mobilitat prepara per la migració i a la inversa. En les trajectòries recollides i analitzades -tant en la literatura com en el treball de camp realitzat- es veu com el que en alguns casos s'iniciava com a procés migratori ha acabat esdevenint un cas de mobilitat; altres pensades com a projectes de mobilitat han acabat desembocant en una migració; i d'altres, fins i tot, mostren continuïtat amb una trajectòria familiar també marcada per la mobilitat i la migració.

A mode de reflexió final també s'aprofitaria per proposar la possibilitat de seguir treballant la temàtica focalitzant l'estudi en la comparació i l'anàlisi en profunditat de les diferents associacions que es coneix que sorgeixen de la necessitat d'assessorament i recolzament a estudiants internacionals. Possibilitat fins ara descartada considerant que, establir la relació que caldria per fer-ho així, requeria més temps del que es disposava.

Ara bé, per acabar es vol recuperar les propostes d'Eva Mª González Barea i de Varghese. La primera de les quals insisteix amb que els *processos migratoris estudiantils*, en quant a implicacions i conseqüències, reuneixen les principals característiques de qualsevol fenomen migratori. La segona, complementant-la, ens recorda que la migració no afecta en exclusiva als més desfavorits. Els més qualificats migren tant com altres sectors de la població amb la diferència que ho fan en millors condicions i per raons oposades; aprofitant, a més, els avantatges que els ofereix la seva formació. Al respecta, però, s'afegiria que malgrat que el patró migratori aquí tractat esdevingui -sense cap mena de dubte- un patró de migració qualificada, no està exempte de diversitats com qualsevol altre fenomen amb implicacions tant polítiques com econòmiques, socials i culturals.

VII. Bibliografia citada

· Ariño Villarroya, A. (dir.); Hernández, M.; Llopis, R.; Navarro, P.; Tejerina, B.. 2008. *El oficio de estudiar en la universidad: compromisos flexibles*. València, España: Publicacions de la Universitat de València.

· Aupetit, S. D. i Gérard, E. (eds.). 2009. *Fuga de cerebros, movilidad académica, redes científicas*. Cinestav. México.

· Blanco, Ma. C. i Hania, H.. 2006. *Migraciones: nuevas movilidades en un mundo en*

movimiento. Barcelona: Anthropos Editorial.

- Bourdieu, P. i Passeron, J.. 2009. *Los herederos. Los estudiantes y la cultura*. Buenos Aires, Argentina: Siglo XXI.
- Casal, J.; Merino, R.; i García, M.. 2012. “Pasado y futuro del estudio sobre la transición de los jóvenes”, a *Papers Revista de Sociología*, 96/4, pp. 1139 – 1162. Universitat Autònoma de Barcelona
- Dubet, F.. 1994. “Jóvenes i estudiantes” a *Université et ville*. l'Harmattan. París.[data de consulta: 29/04/2015]. <<http://www.geosoc.udl.es/SEU/Ciudadyuniversidad/Dubet.pdf>>
- Gil Calvo, E.. 2009. “Trayectorias y transiciones. ¿Qué rumbos?”, a *Revista de Estudios de Juventud*, nº 87, pp. 15-30. Injuve. Madrid.
- González Barea, Eva M^a. 2008. “Un proceso migratorio (pre-migración, migración y post.migración) estudiantil: jóvenes marroquíes en la Universidad de Granada” a *Revista electrónica de Investigación Educativa*, vol. 10, nº 2. Universidad Autónoma de Baja California. México.
- Murphy-Lejeune, E.. 2002. *Student Mobility and Narrative in Europe. The New Strangers*. London, U.K.: Routledge.
- Punto de Contacto Nacional de la Red Europea de Migraciones, 2012. *Inmigración de Estudiantes Internacionales. España*. Gobierno de España. Madrid.
- Catalunya. Departament d'Ensenyament; Termcat, Centre de Terminologia. *Diccionari d'educació* [en línia]. Barcelona: TERM CAT, Centre de Terminologia, cop. 2011. (Data de consulta: 23/05/2015)
<http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/126/>
- Tirado, F. J. I Gàlvez, A.. 2002. “Comunitats virtuals, ciborgs i xarxes sociotècniques: noves formes per a la interacció social” a *Digithum: Las Humanidades en la era digital*. Nº 4. Universitat Oberta de Catalunya.
- Varghese, N. V.. 2008. *Globalization of higher education and cross-border student mobility*. París. International Institute for Education Planning. UNESCO. París.
- Wihtol de Wnden, C. 2009. *Atlas Mundial des migrations. Un équilibre mondial à inventer*. Éditions Autrement. París.

Annex I

Legislació espanyola que afecta a les trajectòries i les estratègies dels estudiants internacionals de les universitats espanyoles
Normativa bàsica en matèria d'educació que regula l'accés d'estudiants internacionals a les universitats espanyoles.
<ul style="list-style-type: none"> · Real Decreto 285/2004, de 20 de febrero, por el que se regulan las condiciones de homologación y convalidación de títulos y estudios extranjeros de educación superior. · Real Decreto 55/2005, de 21 de enero, por el que se establece la estructura de las enseñanzas universitarias y se regulan los estudios universitarios oficiales de Grado. · Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. · Ley Orgánica 4/2007, de 12 de abril, por la que se modifica la Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades. · Real Decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales. · Real Decreto 1892/2008, de 14 de noviembre, por el que se regulan las condiciones para el acceso a las enseñanzas universitarias oficiales de grado y los procedimientos de admisión a las universidades públicas españolas. · Orden EDU/1161/2010, de 4 de mayo, por la que se establece el procedimiento para el acceso a la Universidad española por parte de los estudiantes procedentes de sistemas educativos a los que es de aplicación el artículo 38.5 de la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. · Real Decreto 99/2011, de 28 de enero, por el que se regulan las enseñanzas oficiales de doctorado. · Real Decreto-Ley 14/2012, de 20 de abril, de medidas urgentes de racionalización del gasto público en el ámbito educativo.
Normativa bàsica en matèria d'estrangeria que determina la condició jurídica dels estudiants internacionals.
<ul style="list-style-type: none"> · Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.

- Reglamento (CE) No 539/2001 del Consejo de 15 de marzo de 2001 por el que se establecen la lista de terceros países cuyos nacionales están sometidos a la obligación de visado para cruzar las fronteras exteriores y la lista de terceros países cuyos nacionales están exentos de esa obligación.

- Directiva del Consejo 2004/114/CE de 13 de diciembre de 2004 relativa a los requisitos de admisión de los nacionales de terceros países a efectos de estudios, intercambio de alumnos, prácticas no remuneradas o servicios de voluntariado⁴.

- Real Decreto 557/2011, de 20 de abril, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social, tras su reforma por Ley Orgánica 2/2009.

- Ley Orgánica 10/2011, de 27 de julio, de modificación de los artículos 31 bis y 59 bis de la Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social.

Annex II: La resta de trajectòries recollides

Més exemples de trajectòries marcades pels vincles i les interdependències pròpies del mercat internacional del saber

La trajectòria vital i acadèmica de D. O.

La D. O. és de Florida, una ciutat del interior de l'Uruguai. Allí hi va nàixer i hi va créixer junt amb els seus germans. De quatre, tres eren noies i van anar juntes a l'escola on la seva mare exercia de mestre combregant amb els valors, la religiositat (catòlica) i la línia pedagògica del centre; creient també que era una bona escola per educar-hi les seves filles. A més, tot i que era privada, com que la mare n'era mestre, hi estudiaven amb beca.

El Batxillerat, però, el va haver de realitzar en un altre centre perquè a l'escola de tota la vida no se'n feia. Entre els setze i els divuit anys, doncs, va seguir l'itinerari científic en un institut públic on no rebia una atenció tan individualitzada com havia rebut a la seva escola; però que, igualment, ja li va anar bé per començar a espavilar-se i aprendre a conèixer gent nova.

En acabar el Batxillerat volia estudiar Medicina. Per tant, no hi havia una altra i als divuit anys va haver de traslladar-se a Montevideo. Ciutat amb la que, a pesar de tot, ja hi estava familiaritzada perquè de sempre que hi havien viscut tant els avis com els tiets materns, Florida està a només 100 quilòmetres de la capital i, a més, molts amics de l'escola i l'institut també se n'hi van anar a viure en començar a estudiar a la Universitat.. *"Entonces fue..., en eso..., bastante contenido"*; conclou.

Al llarg dels primers anys va rebre l'ajud dels pares per poder-se sostindre i no va ser fins una mica més endavant quan va començar a compaginar estudis i feina. Va arribar a treballar per a la sanitat pública; però no com a professional sanitari, sinó com a administrativa. I es que després de cursar cinc anys de Medicina, abans d'acabar, va decidir deixar-ho i començar a estudiar Psicologia. Li agradava Medicina, però no es veia exercint en cap especialitat; i al respecte, pel que explica, la seva experiència com estudiant implicada en la Universitat a través la militància la va ajudar a acabar de decantar-se per una formació més propera a l'àmbit social. És a dir, al llarg d'una bona temporada va compaginar estudis, feina i militància.

A mida que anava avançant cursos creixia el seu interès per a la investigació social i, en arribar a l'últim, va participar en un seminari que la va engrescar encara més. Llavors, decidida a dedicar-se-hi, va començar a postular per diferents beques i en acabar la carrera li van concedir una de l'AECID; la mateixa que a la K. F-L. Quelcom ideal a més, perquè, si bé

ja se li havia passat pel cap marxar a l'estranger per a seguir-se formant en aquest àmbit, segons on ho descartava perquè no domina pas l'anglès.

A partir d'aquí, la seva trajectòria no difereix tant de la de la K. F-L.; ja que en venir de la mateixa facultat a realitzar el mateix màster (el d'Investigació en Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona) les van posar en contacta i, al final, fins i tot, han compartit pis un cop instal·lades a Barcelona. No només en això coincideixen, però. Malgrat que el programa a través el qual van arribar es proposava fomentar el retorn d'aquells que marxen a estudiar a l'estranger, en acabar el màster, la D. O. també ha decidit quedar-se a Barcelona per fer el Doctorat. Un doctorat en Economia Social i Solidaria i per al qual, igual que la K. F-L., ha estat buscant finançament sota les pedres com aquell qui diu.

La trajectòria vital i acadèmica de C. M.

La C. M. é de Caracas i en preguntar-li per la seva infància no s'estén gaire en recordar el seu pas per l'escola; només comenta que va anar a varies. Si s'atura, en canvi, a explicar que la seva mare és de la Guayana Veneçolana, que és galerista d'art i que ha treballat en una galeria de l'estat.

El 2009 va començar a estudiar Econòmiques a la UCAB (Universitat Catòlica Andrés Bello de Caracas). Una universitat que tot i ser privada, no considera que sigui massa cara.

Pel que fa a la seva trajectòria com estudiant d'Economia, el que comenta és que li van cridar molt més l'atenció aquelles matèries relacionades amb la sociologia que aquelles que tractaven qüestions única i exclusivament econòmiques. Aprofitant, doncs, que en acabar una carrera a Veneçuela -per llei- s'han de fer 120 hores de servei comunitari²⁸, va marxar a Birongo, un municipi de la regió del Barlovento, i va començar a treballar en un projecte d'intercanvi amb una cooperativa xocolatera.

Barlovento és una regió agrària molt propera a la capital veneçolana, dedicada al cultiu del cafè i el cacau; a més a més, caracteritzada tant pel seu llegat afroamericà com per la seva indústria artesanal de xocolata. El projecte d'intercanvi en el que s'havia pensat consistia en oferir assessorament administratiu per al finançament de la cooperativa a canvi de conèixer la seva experiència i poder-ne a prendre. Va establir molt bona relació amb la gent de Birongo i l'experiència li va encantar; però va haver de tornar a Caracas i va entrar a treballar a una Ong involucrada en la lluita contra la corrupció. Malgrat tot, no se'n va desvincular, va mantenir el contacte, de tant en tant hi anava de visita i tres anys més tard hi va fer una altra estada. Una segona estada diferent de la primera que li va servir per

²⁸ Ley de Servicio Comunitario de Educación Superior:
http://www.upel.edu.ve/vext/images/stories/archivos/Ley_de_servicio_comunitario.pdf

descobrir nous aspectes de la vida a Birongo. Doncs sense anar-hi amb un projecte tant concret com el del primer cop, va fer amistat amb el que ha acabat sent el seu 'compadre'²⁹. D'ell explica que és músic i escultor tant bolcat en la promoció de la cultura bironguera -des dels catorze anys-, com en l'estudi de la història del seu poble. És gràcies a ell i a la col·laboració amb la seva agrupació cultural que ha pogut conèixer en profunditat la història i la cultura de Birongo. És partir d'aquí, fins i tot, que descobreix el seu interès per l'"afrodescendència" i que es decideix a realitzar un postgrau en antropologia. Feia temps que li rondava pel cap fer un postgrau, però fins llavors no tenia clar de què.

Ara bé, a l'hora de disposar-se a seguir estudiant destaca tres condicionants clau. Per una banda el fet que la seva parella, en aquell moment, estava estudiant a Itàlia. Per l'altra, el fet que estudiar a Veneçuela a ella se li fa molt feixuc perquè li resulta inevitable el acabar-se involucrant -d'una manera o altra- en la vida política del país; quelcom que desgasta i treu molt de temps que preferira dedicar a l'estudi. Això, a més de tantes altres coses de la vida a Veneçuela que, de per sí, ja sent que desgasten i treuen molt de temps i molts diners. En tercer lloc, el que també veia és que, ni hi ha quasi bé places per a seguir formant-se en l'àmbit de l'antropologia, ni s'imaginava un futur en l'acadèmia degut a l'estancament i l'endogàmia que caracteritza les universitats veneçolanes. Va acabar arribant a la conclusió que, a pesar les dificultats, segons on marxés li sortiria més a compte que quedar-se a Veneçuela.

A continuació, pel que fa a la decisió final de venir a estudiar a Barcelona, explica que, d'entrada, va descartar els Estats Units concebant que allí el ritme de vida i d'exigència acadèmica deuen ser frenètics; doncs, per aquest motiu preferia estudiar a Europa³⁰. Encara que, pensant-ho així, tampoc es veia a Anglaterra, a Suècia o el Brasil. Al respecta expressa el següent:

"... Europa tiene como cierto ritmo que..., con el que yo me siento más identificada; me siento mejor..., más identificada..., mmm... más agusto"

Pensant en Europa, a més, si venia a Espanya, per l'idioma tindria moltes més facilitats. Per altra banda, marxar a algun altre país de l'Amèrica Llatina o Afro-Llatina -més ben dit-, també ho va descartar. I en un intent de justificació, recórrer a l'exemple de països com l'Equador, Bolívia i Perú on la investigació li sembla que està més centrada i especialitzada en l'estudi de comunitats indígenes en detriment del de les comunitats

²⁹ El pare del seu fillol.

³⁰ Sense buscar-ho intencionadament en la mateixa entrevista a C. M. es posarien de manifest els factors senyalats per N. V. Varghese que condicionen el flux d'estudiants en l'actual sistema universitari transfronterer. El de l'afinitat amb el país d'acollida, per exemple, és un en el que s'estén explícitament.

afroamericanes en les que ella vol treballar.

Amb tot això, però, buscant i encartejant diferents opcions amb la seva parella, diu que es va fixar que a la UB hi havia la possibilitat de cursar un Màster Interdisciplinar d'Estudis Llatinoamericans que li cridava molt l'atenció. Llavors, sense ser molt conscient de ben bé perquè, ja tenia prou coll avall que venia a Barcelona i, encara que el màster no es realitzés finalment, va venir. Però no va acabar estudiant a la UB, sinó a la UAB. Explica que es va trobar que li ho posaven tot més fàcil per aconseguir la informació i la documentació que li demanaven a Veneçuela per tramitar el visat i les divises. Al respecte senyala que són tràmits lents i dificultoses, però no impossibles d'aconseguir i menys encara si tens algú aquí que pot presenciar-se allí on cal realitzar els tràmits, per exemple. Ella va poder comptar amb l'ajuda de la seva parella que ja estava a Barcelona i ho va gestionar tot pel seu compte sense haver de recórrer a cap servei ni a cap associació.

En el seu cas, explica que li van caldre quatre mesos per a realitzar tots els tràmits necessaris per a preparar la seva estada a l'estranger. Les gestions burocràtiques, però, no conclouen amb l'arribada. D'entre tantes altres gestions, un cop aquí cal seguir justificant i verificant el motiu de l'estada per tornar a rebre les divises sol·licitades o per a que visat segueixi en vigor. Per moltes qüestions d'aquesta mena comenta que la *“conexión más rápida que uno tiene para resolver los problemas..., creo yo..., es la oficina de atención al estudiante de cada universidad”*.

L'agost del 2013 va ser quan es va instal·lar al barri de Sants i al mes següent va ser quan va començar el Màster en Antropologia de la Universitat Autònoma; ara ja fa un any que el va acabar i molt satisfactòriament.

Explica que a Veneçuela és freqüent que en acabar la universitat la gent marxi. Però, com que sempre s'havia vist estudiant i vivint a Veneçuela, la seva intenció és tornar a per ser relatora de la història i la vida de Birongo. Tot i que a més llarg plaç. De moment, amb l'ajuda de la seva parella, vol provar de quedar-se a Barcelona, fer el doctorat a Barcelona i formar-se aquí com a investigadora; quelcom que veu viable per la rebuda que ha tingut el seu preprojecte de doctorat en cultura i societat. A més a més, a la seva família, el fet que hagi marxat a l'estranger, a estudiar a l'estranger, s'ho han pres com tot un assoliment. Els fa feliços pensar que ha marxat.

Més exemple de trajectòries marcades pel seu *mobility capital*

La trajectòria vital i acadèmica de M.G.

M.G. és una estudiant de 24 anys, originària de Perpinyà, que ja en fa quasi bé cinc que es va establir a Barcelona en decidir seguir format-se com a pianista a l'ESMUC i després de veure que si volia estudiar en un Conservatori Superior no hi havia altra opció que pensar en traslladar-se a una altra ciutat. I es que, pel que explica, de Conservatoris Superiors a França només n'hi ha un a París i, des de fa poc, un altre a Lyon.

Per influència de la seva mare, la música des de sempre que ha estat el seu món. Pel que explica no hi ha una edat en la que comencés a interessar-se per la música, ni en la que comencés a aprendre'n: des de inclús abans que nasqués que considera que la música ja formava part del seu quotidià. És més, pel que explica, la seva dedicació no ha estat tant per influència, sinó com un camí que ja li tenien preparat.

La seva mare, a més de fundadora i directora d'una companyia de cants, músiques i danses tradicionals catalano-aragoneses, és professora i coordinadora del departament de músiques tradicionals del Conservatori Regional de Perpinyà; i de més jove també es va establir uns temps a Espanya³¹ per especialitzar-se. La M.G. no només ha recorregut mig món, participant en els espectacles de la companyia de la seva mare, sinó que al Conservatori Regional de Perpinyà s'esperava que ella la succeís. Alhora, però, l'animaven insistentment a seguir formant-se i a estudiar al Conservatori Superior; i al final, li van fer pensar en l'opció de marxar a Barcelona i estudiar a l'ESMUC. A Barcelona podia seguir formant-se com a pianista; sense estar massa lluny de casa seva, veia que podria començar a desmarcar-se del camí que havien pensat per ella; i, tot i que no és 'ciutat bressol del flamenc', li permet introduir-se en un entorn acadèmic i professional en el que desitja realitzar-se. I es que per ara, a part de com a pianista, també mira de guanyar-se la vida com a 'bailaora'.

Doncs només amb el destacat fins ara del seu cas, per exemple, i en relació la proposta d'Elisabeth Murphy-Lejeune i d'altres destacades en el marc teòric ja podríem extreure'n quatre breus conclusions

- Podríem contemplar la seva trajectòria vital i acadèmica, els capitals social, econòmic i cultural familiars, junt amb les aptituds personals, com el conjunt d'aspectes que conformen els seu *mobility capital* que han fet que el seu cas desemboqui en un cas ben clar de migració acadèmica.

³¹ On hi tenen família.

· La M.G. no està només de pas per Barcelona; fins ara hi ha viscut, hi ha estudiat, hi ha fet amics, hi ha treballat i contempla la possibilitat de quedar-se-hi més temps. Amb lo qual, la seva estada a Barcelona no és només una qüestió de mobilitat; ella s'hi ha establert. Però, a més, es podria considerar certa relació entre la mobilitat pròpia del món de la música amb la que s'hi ha familiaritzat des de petita, la decisió d'establir-se a Barcelona i la possibilitat que contempli que la seva vida professional requereixi el anar amunt i avall. El seu cas encaixaria perfectament entre aquell conjunt de trajectòries recollides i analitzades en la literatura en les que es veu com el que en alguns casos s'iniciava com a procés migratori ha acabat esdevenint un cas de mobilitat; altres pensades com a projectes de mobilitat han acabat desembocant en una migració; i d'altres, fins i tot, mostren continuïtat amb una trajectòria familiar també marcada per la mobilitat i la migració.

· Dels tres tipus principals d'estudiants internacionals a Europa que Murphy-Lejeune contempla en el seu treball, el cas de la M.G. encaixa amb l'últim; el conformat per aquell conjunt d'estudiant la mobilitat dels quals és categoritzada d'espontània donat que 'viatgen' sense suport institucional, pel seu compte, i que cada cop pren més importància³².

· La història vital de M.G. reafirma a Murphy-Lejeune quan diu que *“tot i que la tasca oficial d'aquests estudiants és estudiar o professionalitzar-se, no es tracta d'una qüestió merament professional, també es correspon amb una necessitat personal de novetat”* (M.-L., M.; 2002:17).

La trajectòria vital i acadèmica de P. M.

En P. M. va néixer a Ciudad de Guatemala. És fill de pare espanyol i de Mare guatemalenca. Son pare va néixer a Vilareal, es va criar a Barcelona i als 24 anys va marxar a Guatemala on treballa en l'àmbit de l'administració i la direcció d'empreses. La seva mare és arquitecte i paisatgista, ha treballat a la USAC (Universitat Estatal Sant Carlos de Guatemala) i acostuma a exercir de directora de projectes d'arquitectura paisatgística.

Des dels tres fins als divuit anys va anar al Colegio del Valle Verde. Una escola privada i bilingüe -en espanyol i anglès- de Ciudad de Guatemala. De fet, quan explica que va anar sempre a la mateixa escola i com era, empre el terme 'High School' per referir-se a l'etapa de l'educació secundària. En acabar el Batxillerat tenia la possibilitat de realitzar les proves d'accés al sistema universitari dels E.E. U.U i, fins i tot, diu que cinc companys de la

³² El primer es correspondria amb el conjunt d'estudiants procedents de les antigues colònies, el qual diu que és el més nombrós; el segon es correspondria amb el conjunt d'estudiants internacionals que participen en un programa d'intercanvi i/o mobilitat.

seva promoció van marxar a fer la carrera a l'estranger; més endavant, n'han estat més els que, com ell, han marxat per a fer un màster. Però, en preguntar-li si a l'escola se l'animava a marxar a estudiar a l'estranger, contesta que no particularment:

Tot i així, cap al final de l'entrevista, confessa que els seus pares si l'empenyien a marxar a estudiar a l'estranger. No tant a quedar-se-hi a viure.

Als disset anys ja tenia clar què volia estudiar i les ganes d'entendre el funcionament del medi natural que ens envolta el van portar a decidir-se per la Llicenciatura en Enginyeria Civil. I a pesar que en acabar el Batxillerat podria haver realitzat les proves d'accés per estudiar als Estats Units, ell va decidir quedar-se. Doncs quan pensava en la possibilitat de marxar a l'estranger, pel que explica, en tot cas pensava en Espanya; on ja hi havia estat en nombroses ocasions perquè, tal i com ja s'ha dit, el seu pare és de Barcelona i hi té família.

A la Universidad del Valle de Guatemala és on va realitzar la Llicenciatura i, en la mateixa línia del Colegio del Valle Verde, tracta d'una universitat privada, bilingüe i, tal com diu ell mateix, *"súper tècnica..., pequeñita..."*. Cinc anys després d'ingressar-hi va finalitzar els estudis. En acabar va entrar a treballar en una empresa; al cap d'un any i mig, aproximadament, se'n va fartar i va deixar la feina; tot decidit a venir a estudiar a Espanya, va preparar un portfoli per enviar-lo a la l'ETSAM (Escuela Técnica Superior de Madrid) i al IAAC (Institute for Advanced Architecture of Catalonia) i vinculat a la Universitat de Barcelona); va fer les maletes i, mentre esperava que li diguessin si l'acceptaven o no, va estar sis mesos viatjant per Tailàndia. I es que, si bé finalment s'havia decantat per la enginyeria, també l'atreia la idea d'estudiar arquitectura; i, amb ganes de seguir estudiant -en buscar màsters que s'adeqüessin als seus interessos i que complementessin la seva formació-, just es va trobar amb que a Madrid i a Barcelona se n'impartien dos que li despertaven gran interès. Però pel que explica, més aviat es tracta d'una casualitat. I, doncs, el acabar marxant a Espanya no ha tingut tant a veure amb el fet que hi tingués família; reconeixent, això sí, que va facilitar molt les coses:

Mentre era de viatge, l'accepten i es decideix a cursar ambdós màsters. És interessant, doncs, repassar el seu itinerari al llarg d'aquest dos últims anys i mig des que decideix marxar a l'estranger: Viatge per Tailàndia al llarg de sis mesos; torna a Guatemala per preparar la seva estada a Espanya; s'instal·la uns nou mesos a Madrid mentre fa el màster de l'ETSAM; el mes de setembre de 2013 marxa de vacances a l'Aràbia Saudita i als

Emirats Àrabs; en torna ja s'instal·la a Barcelona per el màster de l'IAAC; i, en acabar-lo, decideix quedar-se-hi a viure. Mentrestant, però, també aprofita per viatjar per Europa i, fins i tot, per anar de visita a Guatemala, tal i com ha fet aquests darrers Nadals.

Quan se li pregunta tant pels preparatius previs que es suposa que requereix qualsevol estada a l'estranger, com per la seva arribada a Espanya, de bones a primeres, el que diu és que a ell li va resultar fàcil; de visat no n'hi calia:

“Para mi fue mucho más fácil. Porque al ser español por mi padre... no necesitaba mucho [?]. Osea fue todo un procesooo..., ifácil!, para mi; hasta cierto punto. Como que se dió naturalmente. ¿Sabes? Yyy... Al ser español no necesitaba trámites específicos. Solo fue agarrar mi título..., legalizarlo... y mandarlo por correo”.

En estendre's una mica més, però, menciona que malgrat tenir la nacionalitat espanyola, com que el D.N.I. tan sols pot ser tramitat dins el territori espanyol, fins que no li van donar, per exemple, va patir entrebancs a l'hora de donar-se d'alta en una companyia telefònica o d'obrir-se un compte bancari en una entitat espanyola. Tot i així, abans de trobar pis on instal·lar-s'hi, a Madrid va poder passar un temps a casa d'uns coneguts de la família i a Barcelona a un pis de l'àvia. A més, tot i no planificar l'estada amb ells, fruit d'una casualitat, tant en el màster de Madrid com en el de Barcelona, va coincidir amb amics de la infància; i doncs, explica que entre uns i altres s'ajudaven en dificultats com les esmentades. I si no, entre els companys de màster no eren els únics que venien de fora. Per tant, preguntant entre els companys o, fins i tot, a la mateixa escola, ha trobat el consell necessari a l'hora de buscar pis, contractar una assegurança o realitzar els tràmits acadèmics que li han calgut fer. Els dubtes en torn qüestions com aquestes eren comuns entre els companys i explica que, per exemple, des del mateix màster se li proporcionava el recolzament necessari per a resoldre'ls. Amb la qual cosa, en preguntar-li, diu que en cap moment ha sentit la necessitat de recorre a cap associació, assessoria o servei:

“Barce... En eso fue fácil Barcelona. Por, por eso como..., como dices. Tengo mis compañeros aquí, tenía familia para apoyarme. El máster también te brinda muchas ayudas en tema de papeles y lo que necesitas. Sí, te guían bastante bien. Nunca me encontré en esa necesidad deee [?]. Pues necesitaba un seguro yyy..., pues mira ves aquí..., ves allá... Oooo..., pisos; por ejemplo... Ellos te buscan entre el mismo máster quién necesita [?]. Supongo que porrrr, por experiencia; ¿no? Llevan once o doce años, ¿no?, ofreciendo el máster. Supongo que los primeros años se encontraban con estudiantes queee no tienen ni pies ni cabeza. Y ahora, eeeh..., llamas..., o mandas un correo..., hay un foro entreee..., intraestudiantes digamos..., donde puedes preguntar cosas y todo”.

En instal·lar-se-hi després de nou mesos a Madrid, en arribar-hi ja amb el D.N.I. tramitat i en trobar-se amb que l'IAAC sembla tenir més projecció internacional, també cal

senyalar que l'arribada a Barcelona, pel que diu, li va resultar més fluida que l'arribada a Madrid. Explica que al màster de l'ETSAM, de vint alumnes que eren, en total, només tres eren espanyols. Al de l'IAAC les classes eren en anglès i de setanta alumnes que devien ser, només un era nascut a Espanya i ni tant sols era de Barcelona; venia de Murcia. I això tant té de bo, com de dolent. En trobar-se que venir de fora era el més comú entre els seus companys de màster, li resultava fàcil trobar consell per a resoldre dificultats i dubtes amb els que la resta també s'hi trobaven; però, això mateix, també era un obstacle -com diu ell- a l'hora de *“conseguir amigos locales; o gente que ya se quedó viviendo. Aunque sean extranjeros o no; es gente que vivie aquí”*. I més, tenint en compte que als màsters s'hi ha dedicat a temps complet.

Finalment, se li demana que pensi en allò que més l'ha sorprès o el que més li ha cridat l'atenció de la vida a Espanya, concretament a Barcelona; així com en les principals diferències entre el seu quotidià d'aquí i el seu quotidià a Guatemala. Sense pensar-s'ho destaca dues qüestions: Per una banda, com a quelcom negatiu, els reduïts horaris d'obertura i d'atenció al públic dels serveis; tot comparant-ho amb els horaris més flexibles de Guatemala. Per l'altra, l'eficiència del transport públic i la possibilitat de poder prescindir del cotxe, del transport privat; el poder fer 'vida de carrer' i moure't tranquil·lament per la ciutat:

“Ahí, ¡Buuufff...! Nooo, nooo... ¡Cambia la cinta a esto, vamos...! Sí. Es muy, muy distinta... Se resume en que en Guatemala, o agarras el coche..., o no hago naa. Y después..., que tengo un buen nivel de vida dentro de casa, pero fuera sales yyy estas en pánico por tu vida; más o menos. ¿Sabes...? Sabes que en cualquier momento te pueden robar... ooo... algo feo. Un poco de pánico también... Caminaba rapidísimo del parking a la oficina... porque nunca sabes. Al estar en una zona no muy guay... Y el [viaje] de agarrar la bici..., caminar [?]. En coche a todo lao... Quieres ir al bar: coche. Quiere un tarrito de café: coche. Y claro como todo el mundo llega [?] un tráfico inimaginable y te puedes tardar media hora en llegar... ahí al lao de tu casa [?]. La ciudades son más grandes también, pero no tiene nada que ver. ¿Sabes? Porque no puedes..., no puedes caminar. Y esto para mí es el cambio número uno. Aquí hay vida. Yo prefiero vida más..., la vida de calle. No me importa si tengo la última tele ooo si mi cama esde plumas; ¿sabes? Lo que importa es construir..., disfrutar..., caminar..., ir al parque... Todo lo que no se puede hacer ahí”.

De fet, la sensació que dona és que és per aquest mateix motiu pel que, de moment, ha decidit quedar-se un temps més a Barcelona i provar de buscar feina aquí. Encara que a sons pares, per exemple, no els sembla tant bona idea i que se li insisteix amb que en l'àmbit de l'arquitectura, a Guatemala, tindria moltes més oportunitats que a Espanya.

És més que evident, doncs, que el cas de P. M. Tracta d'un exemple de migració acadèmica clarament motivada pel seu capital per a la mobilitat. Un capital, en aquest cas, nodrit tant dels antecedents migratoris familiars, com de la projecció internacional de la seva formació acadèmica; encara que marcat per certa necessitat de novetat, tal i com s'ha assenyalat en relació a la trajectòria de M. G..